

KARAYEL Sevinç,

PhD in Philology, Associate Professor, Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, Department of Russian Language and Literature; Ardahan University Yenisey Campus, Çamlıçatak Mevkii, Ardahan, 75002, Turkey; tel.: 90 478 2117575; e-mail: seva.75@list.ru; ORCID ID: 0000-0003-4542-5806

ODABAŞIOĞLU Şalman,

MS Student, Ağrı İbrahim Çeçen University, Institute of Social Sciences; Erzurum Road, 4 km, 04100, Center, Ağrı, Turkey; tel.: 90 472 2155082; e-mail: sosbil@agri.edu.tr

THE CONCEPT OF «CAPTIVITY» IN A. S. PUSHKIN'S POEM «PRISONER» AND SABAHATTIN ALI'S POEM «PRISON SONG 5»

Summary. The *purpose* of the article is to compare the perspectives on the concept of captivity within the framework of the symbols in the works of two poets who have an important place in Russian and Turkish literature. The *research topic* of this study is the views on the concept of captivity in one of the 19th century Russian poets A. S. Pushkin's «Prisoner» (Узник) poem and one of the 20th century Turkish poets Sabahattin Ali's «Prison Song V» poem. In our study, semantic, grammatical, comparative analysis, historical and descriptive *methods* were used. The *result* of the study is that Pushkin and Sabahattin Ali face the same problems and reduce art to society, although their views, works and lives do not belong to the contemporary period. **Findings:** 1. Both poets preferred simplicity in their writing language. 2. Both poets could not establish good relations with the government of the time because of their ideas and were exiled due to their discourses. 3. They showed that captivity does not only mean living behind bars. 4. Captivity is not only being in prison, it is a subject that needs to be examined psychologically today, and today's people should be taken into consideration in terms of their technological, social, material and spiritual dependencies. 5. It is suggested that the people who are sentenced to their own captivity while being in search of their freedom, human beings who consume themselves while consuming, and most importantly, human beings who are captured by material objects today should choose the written works of productive people as a guide. **Practical application** of the research can be used by those who study Russian as a foreign language and are interested in using Russian literature in their comparative literature studies.

Key words: A. S. Pushkin, Sabahattin Ali, poem «Prisoner», poem «Prison Song V», the concept of «captivity», the concept of «freedom», Russian and Turkish literature, sociolinguistics.

Статтю отримано 20.03.2020 р.

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2020.33.206505>

UDC 811.161.1'373.74(089.3)-055.2

TOPBAŞOĞLU ERAY Keziban,

Dr. Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı; Kars, 36100, Türkiye; tel.: +90 530 971 5058; e-mail: kezibantopbasoglu@outlook.com; ORCID ID: 0000-0002-5943-1230

DAYIOĞLU Cemile,

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kafkas Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı; Kars, 36100, Türkiye; tel.: +90 536 667 8649; e-mail: cemiledayioğlu61@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4144-6781

RUSÇA AFORİZMALARDA 'KADIN' KAVRAMI

Özet. Dil, bildirişimin birincil ögesidir. İnsandan temellenir; insanın ve onun yaşayıp sosyalleştiği toplumun tüm yönlerini yansıtır; yüzü insana dönüktür. Dilde cinsiyet rolleri ve söz konusu rollerin farklı dillerin söz varlığına etkisi evrenselidir. Bu çalışmanın *amacı* 'Kadın' temalı Rusça aforizmalar üzerinden Rus halkının dilbilimsel ve kültürel değerlerinin özüne odaklanmaktır. Çalışmanın *odağı kadın* içerikli aforizma ve vecizlerle onların eşanlamlı varyantlarıdır. Çalışmanın *konusu* aydın kesimin otoriteleri- aforizma yazarları tarafından 'Kadın' kavramının algılanma ve yorumlanma biçimidir. Dilde kavramsal, anlamsal, çağrışımsal analiz *yöntemleri*, betimleyici yöntem ve çeviri yöntemi prosedürlerinin kullanılması *sonucunda* şu *bulgular* elde edilmiştir. Genel olarak, Rus dili ustalarının, şair, yazar vb. kadına yönelik olumsuz, ironik; işlevsellik noktasında kısıtlayıcı dahası yıkıcı görüşe sahip olmaları, Rus toplumundaki ataerkil bilincin istikrarının kanıtıdır. Çoğunlukla kadının annelik sıfatı (görevi) ve dış güzelliği olumlu olarak benimsenmektedir. İşbu çalışmanın sonuçları Rus dilini yabancı dil olarak öğrenenler ve toplumsal cinsiyet üzerine araştırma yapanlar için *faydalı* olabilir.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, 'Kadın' kavramı, Rus dili, aforizma, vecize.

Giriş. Dil, insanın gereksinimlerine göre kurduğu ve geliştirdiği toplumsal bir kurumdur. Öbür büyük toplum kurumlarının oluşumunu nasıl incelemişlerse, onun oluşumunu da öyle incelemek gerekir (Durkheim'in dini, Levy -Strauss'un akrabalığı incelediği gibi). Düzenli insan toplumlarının ilk ortaya çıktığı sıralarda dilin oynadığı rolü canlandırabiliriz düşüncemizde. Antoine Meillet, dil olayının toplumsal bir

olay, hatta bir numaralı toplumsal olay olduğunu söylerdi. Gerçekten de çok açık bir biçimde toplumsal olayın başlıca iki özelliği görülür dilde: bireyin dışında oluş ve toplum baskısı [7, s. 14]. Dolayısıyla dil, aslında, kültür, edebiyat, tarih gibi toplumların olmazsa olmaz kurumsal olgularıyla organik bağlar kurarak da toplumsallığın temelini oluşturmaktadır.

Humboldt'a göre de bir ulusun karakterini en açık şekilde ortaya koyan, o ulusun dilidir ve bir dili diğerlerinden ayıran yalnızca bu dilin farklı göstergeleri kullanması değil aynı zamanda söz konusu dilin başka bir düşünme biçimine sahip olmasıdır [5, vol. 6/3, s. 1134]. Bu durum en çok da deyim, atasözü, özdeyiş vs gibi söz varlıklarında tezahür etmektedir ki bahse konu olan varlıklar tamamen dilin derinlerinden gelip kültürle yoğrularak insan hayatına yön veren değerlerdir.

Dil asla yerinde saymaz; kültür de öyle. Tarihsellik açısından bakıldığında günümüze dek gelen felsefi soruşturmalar dil ile kültür arasındaki yakın ilişkiyi desteklemektedir. Bildirişme ve aktarım ihtiyacı dil olgusunun kültür yapısı içerisindeki yerini belirlemektedir. Aktarım problemi, her topluma ilişkin genel ifade biçimlerinin yani deyimlerin, atasözlerinin, özdeyişlerin, vecizelerin, ağıtların, dua ve bedduaların bir kültür için ne derece karakteristik olduğudur [6, s. I]. Çünkü dilde herhangi bir iletişim engeli olmadığı zaman bile birtakım şeylerin başka kültürlerle aktarılması imkânsızdır [2, s. 16].

Kimi görüşler, inançlar ve de özellikle tecrübeler adeta zihniyet bağıyla birbirine kenetlenmiştir. Nesiller boyunca taşınan bir nişane gibi, insan daha dünyaya gelmeden zihni kodlamalar dünyevi eylemler üzerinde filizlenebilir. Toplumsal cinsiyet anlayışı ve toplumsal cinsiyet rolleri bu durumun hem en eski hem de en aktüel örneklerinden biri olarak gösterilebilir.

Bazı insanlara göre toplumsal cinsiyetin kökeni, cinsiyetin biyolojik, üremeyle ilgili özellikleridir; diğer bir deyişle erkeği kadından kesin olarak ayırdığı iddia edilen fiziksel, hormonal ve kromozomal farklardır. Bazıları içinse toplumsal cinsiyet toplumun kadını ve erkeği tanımladığı davranış, rol ve beklentilerin bir bütünü olan sosyal normların dışavurumudur [3, s. 8]. Belki de yola çıkılması gereken önemli noktalardan biri tam da burasıdır. Yani birincil olarak bireyin, erkeğin kadına bakışı, kadına yüklenen vazifeler, kadından beklenenler... Ve dolayısıyla kadına olan toplumsal bakış; söz konusu bakışın dilsel ve kültürel varlıklar aracılığıyla aktarılışı.

Mesela eski çağlardan beri arketipsel bir devamlılık göstermiş olması bakımından erkeklerin bir tasarım olarak orijinal bir kadın arayışı ve düşleyişi, hep var olmuştur^{1*}. Örneğin: «Ne pahasına olursa olsun, evlenen. Karınız iyi çıkarsa mutlu olursunuz, yok fena çıkarsa filozof olursunuz» [6, s. III].

Aforizma (Özdeyiş)

Kökeni Eski Yunanca (ap- «ayırarak» öntakısı ve horos «hudut» öğelerinden oluşan aphorizeyn «tahdit etmek, ayırmak» kelimesinden gelen) aforismos'a dayanan ve kaynaklarda Türkçeye Fransızcadan girdiği ifade edilen aforizma kelimesi için vecize, özdeyiş gibi karşılıklar verilmiştir.

Rusça karşılığı «Aforizm — krilátiye slova» (Афоризм — крылатые слова) olan vecize veyahut özdeyiş: 'Bir gerçeği veya prensibi özlü olarak ifade eden kısa açıklama şeklinde tanımlanan bu edebî formu, kendisi de en önemli aforizma yazarlarından biri olan Friedrich Wilhelm Nietzsche «Benim arzum başkalarının bir kitapta anlattığı şeyi, on cümlede anlatmaktır.» diyerek kullanım biçimine uygun olarak açıklar' [4, vol. 5/1, s. 1148].

Rusça Aforizmalarda 'Kadın'

Yukarıda anlatılmaya çalışılan görüş, fikir veyahut tecrübelerin dil vasıtasıyla aktarılma durumu bir söz varlığı olarak aforizmalarda da yoğun şekilde hissedilmektedir. Aforizmaların toplumca kabul görmüş, belli bir alana ve de zümreye mal olmuş şahsiyetlerin deyişleri olma durumu ise şüphesiz toplum nazarındaki önem derecesini büyük ölçüde etkilemekte, dahası belirlemektedir.

Aşağıda sıralanmış, Rusçanın zengin aforizma varlığı içerisinde seçilmiş ve Türkçeye çevirisi tarafımızca yapılmış bazı aforizmalar (özdeyiş) üzerinden kadına olan bakışı örneklere çalışacağız.

- *Женщины со вкусом, как правило, — дуры* (Амалия Гольданская). (Zevkli kadınlar genellikle aptaldır).
- *Если у тебя нет женщины, значит, у кого-то их две* (Аркадий Давидович). (Eğer bir kadının yoksa o zaman birinin iki tane kadını var demektir).
- *Любовь к женщине — трагическая обязанность мужчины* (Максим Горький). (Erkeğin trajik bir vazifesidir kadına âşık olmak).
- *Побежал за юбкой, вернулся без штанов* (Веселин Георгиев). (Erkek eteğin peşinden koştu, pantolonsuz döndü).
- *Девушка — это теорема, которую хочется доказать; жена — аксиома, которую хочется опровергнуть* (Александр Казакевич). (Bir kız kanıtlamak istediğiniz bir teoremdir; eş ise çürütmek istediğiniz bir aksiyomdur).
- *Я научила женщин говорить... Но, Боже, как их замолчать заставить!* (Анна Ахматова). (Kadınlara konuşmayı öğrettim... Fakat Tanrım, onları nasıl susturayım!)

¹ *Mitolojide tanrıça olarak yer alan femme fatale (ölüm ve felaket getiren kadın) ya da La belle dame sans merci (acımasız güzel kadın) binlerce gemiyi yoldan çıkaran yüz, peri masallarındaki peri kızındaki mükemmel fiziki görünüşü ya da deniz kızının kendisini sevmeyen erkeği derin-(su)-lar-da boğması gibi mitler de görüleceği üzere erkeğe ait bir beklenti, temenni ya da ceza şekli olarak kolektif bilinç dışında tekrerrü etmiş bazı olgular dikkate değerdir. Bu konu için bkz. Fortham (1996), Jung Psikolojisi, s. 67.

- *Действия женщин похожи на скачки блох: та же решительность и непоследовательность* (Андрей Григорович). (Kadınların hareketleri pirelerin zıplaması gibidir: aynı kararlılık ve tutarsızlık).
- *Если хочешь разозлить жену — не спорь с ней* (Ванда Блоньская). (Eğer karını kızdırmak istiyorsan, onunla tartışma).
- *Женщина — не человек, курица — не птица, прапорщик — не офицер* (Пётр Первый). (Kadın bir insan değil, tavuk bir kuş değil, praporsşik^{1*} bir subay değil).
- *Женщина спешит с первым браком, боясь опоздать со вторым* (Аркадий Давидович). (Bir kadın, ikinci evliliğine geç kalmaktan korktuğu için ilk evliliğinde acele eder).
- *Если ты женщина, ты должна: а) лежать; и б) тихо.* (Михаил Жванецкий). (Eğer bir kadınsan, şunları yapmalısın: a) uzan (yat); ve b) sessiz ol).
- *Женщина должна сидеть дома, плакать, штопать и готовить* (Владимир Жириновский). (Bir kadın evde oturmalı, ağlamalı, dikiş dikmeli (örgü örmeli) ve yemek yapmalı).
- *Бабы дуры не потому, что дуры, а потому, что бабы* (Дмитрий Нагиев). (Kadınlar aptal oldukları için değil, kadın oldukları için aptallar).
- *Без женщин жить нельзя на свете, / А с ними — вовсе жизни нет* (Игорь Губерман). (Dünyada kadınsız yaşanmaz, / Onlarla ise yaşam hiç yoktur).
- *С женщиной не так плохо, как хорошо без неё* (Владислав Пекарский). (Bir kadınla olmak, onsuz olduğun kadar iyi değildir).
- *Мысли и женщины вместе не приходят* (Михаил Жванецкий). (Düşünceler ve kadınlar bir araya gelmez).

Сонuç. Hayatın her alanında, dilde, edebiyatta vs. hep bir şekilde var olan ancak söz konusu varlığı çoğu zaman gözden kaçırılan kadın ve kadına yönelik cinsiyetçi söylemler çalışmaya konu olan aforizmalarda da kendini göstermektedir.

Dolayısıyla konunun özünü oluşturan Rusça aforizmalarda (özdeyiş) 'Kadın', odağa aldığı bakış açısı, işaret ettiği noktalar ve ataerkil toplum bilincindeki kodlamalar sebebiyle elbette çok daha kapsamlı bir araştırma ve daha büyük ölçekli bir çalışma gerektirmektedir.

Ancak çalışma sınırlarına bağlı kalmak, çerçevenin dışına çıkmamak adına, seçilmiş ve Türkçeye çevirisi tarafımızca yapılmış olan bazı Rusça aforizmalar üzerinden bir değerlendirme yoluna gidilmiştir. Bulgular, Rusça aforizmaların kadına yönelik çoğunlukla olumsuz, sınırlayıcı ve de onu küçültücü bir tutum sergilediğini gözler önüne sermektedir.

К а у н а қ җ а / References

1. Fordham, F. (1996), *Jung Psikolojisi* / İngilizce'den çeviri A. Yalçın, Say Yayınları, İstanbul, 156 s.
2. Güngör, E. (1992), *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken, İstanbul, 190 s.
3. Hines, S. (2019), *Toplumsal Cinsiyet Akışkan mıdır?* / İngilizce'den çeviri Özge Çağlar Aksoy, Hep Kitap, İstanbul, 143 s.
4. Kerimoğlu, C. (2010), «Hakan Günday Romanlarında Aforizmalar», *Turkish Studies — International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Ankara, Vol. 5/1, Winter, pp. 1147–1166.
5. Özkan, B., Gündoğdu, A. E. (2011), «Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler», *Turkish Studies — International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Ankara, Vol. 6/3, Summer, pp. 1133–1147.
6. Topbaşoğlu Eray, K. «Türkçe ve Rusçada Alkış ve Kargışların İncelemesi», *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kars, 2012, El yazması.
7. Vendryes, J. V. (2001), *Dil ve Düşünce* / Fransızca çeviri B. Vardar, Multilingual Yay, İstanbul, 175 s.

ТОПБАШОГЛУ ЕРЕЙ Кезібан,

доктор філології, викладач факультету російської мови і літератури Кавказького університету; Карс, 36100, Туреччина; тел.: +90 530 971 5058; e-mail: kezibantopbasoglu@outlook.com; ORCID ID: 0000–0002–5943–1230

ДАЇОГЛУ Джеміле,

аспірантка факультету російської мови і літератури Кавказького університету; Карс, 36100, Туреччина; тел.: +90 536 667 8649; e-mail: cemiledayioglu61@gmail.com; ORCID ID: 0000–0003–4144–6781

КОНЦЕПТ «ЖІНКА» В РОСІЙСЬКИХ АФОРИЗМАХ

Анотація. Мова є ключовим елементом спілкування. Вона створена людиною і спрямована на людину, відображаючи всі сторони його життя й життя суспільства, в якому людина соціалізується та перебуває й живе. Факт гендерних ролей в мові та їхнього впливу на словники різних мов визнано універсалью. **Мета** запропонованого дослідження полягає в тому, щоб сфокусувати російські афоризми з концептом «Жінка» на сутність їхньої лінгвокультурної цінності у традиції російського народу. **Об'єкт** дослідження — афоризми і крилаті вислови з компонентом *жінка* та синонімічними йому лексичними варіантами. **Предмет** дослідження — особливості сприйняття та інтерпретації концепту

¹*Orduda gedikli (astsubay) ile subay arasında bir rütbe.

«Жінка» авторами афоризмів — авторитетними представниками та представницями інтелігенції. У *результаті* використання *методів* концептуального, семантичного, асоціативного аналізу в мові, процедури описового методу й методу перекладу було зроблено наступні *висновки*. Здебільшого, російська мова освоює як афоризми висловлювання поетів і письменників з негативним, іронічним, функційно-обмежувальним і навіть принизливим поглядом на жіночу поведінку, що є свідченням стійкості патріархальної свідомості в російському суспільстві. Як правило, позитивно сприймається материнська функція і зовнішня краса жінки. Результати даного дослідження можуть бути *корисними* для тих, хто вивчає російську мову як іноземну, і для тих, хто досліджує гендерний аспект мови.

Ключові слова: гендер, концепт «Жінка», російська мова, афоризм, крилатий вислів.

ТОПБАШОГЛУ ЭРЕЙ Кезибан,

доктор филології, преподаватель факультета русского языка и литературы Кавказского университета; Карс, 36100, Турция; тел.: +90 530 971 5058; e-mail: kezibantopbasoglu@outlook.com; ORCID ID: 0000-0002-5943-1230

ДАЙИОГЛУ Джемиле,

аспирант факультета русского языка и литературы Кавказского университета; Карс, 36100, Турция; тел.: +90 536 667 8649; e-mail: cemiledayioglu61@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4144-6781

КОНЦЕПТ «ЖЕНЩИНА» В РУССКИХ АФОРИЗМАХ

Аннотация. Язык является ключевым элементом общения. Он создан человеком и направлен на человека, отражая все стороны его жизни и жизни общества, в котором человек социализируется и живёт. Факт гендерных ролей в языке и их влияния на словари разных языков является универсалией. *Цель* данного исследования состоит в том, чтобы сфокусировать русские афоризмы с концептом «Женщина» на сущность их лингвокультурной ценности в традиции русского народа. *Объект* исследования — афоризмы и крылатые слова с компонентом *женщина* и синонимичными ему лексическими вариантами. *Предмет* исследования — особенности восприятия и интерпретации концепта «Женщина» авторами афоризмов — авторитетными представителями и представительницами интеллигенции. В *результате* использования *методов* концептуального, семантического, ассоциативного анализа в языке, процедуры описательного метода и метода перевода были сделаны следующие *выводы*. В основном, русский язык осваивает в качестве афоризмов высказывания поэтов и писателей с негативным, ироничным, функционально-ограничительным и даже унижающим взглядом на женское поведение, что является свидетельством устойчивости патриархального сознания в российском обществе. Как правило, положительно воспринимается материнская функция и внешняя красота женщины. Результаты данного исследования могут быть *полезны* тем, кто изучает русский язык как иностранный, и тем, кто занимается гендерными изысканиями.

Ключевые слова: гендер, концепт «Женщина», русский язык, афоризм, крылатое слово.

TOPBAŞOĞLU ERAY Keziban,

PhD, Assistant Professor, Department of Russian Language and Literature, Kafkas University, Kars, 36100, Turkey; tel.: +90 530 971 5058; e-mail: kezibantopbasoglu@outlook.com; ORCID ID: 0000-0002-5943-1230

DAYIOĞLU Cemile,

Master, Department of Russian Language and Literature, Kafkas University; Kars, 36100, Turkey; tel.: +90 536 667 8649; e-mail: cemiledayioglu61@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4144-6781

THE CONCEPT OF «WOMAN» IN RUSSIAN APHORISMS

Summary. Language is a key element of communication. It was created by human and aimed at human, reflecting all aspects of person's life and the life of the society in which a person socializes and lives. The fact of gender roles in a language and their influence on different languages' dictionaries is lingual universal. The *purpose* of this study is to focus Russian aphorisms with the concept of «Woman» on the essence of their linguistic and cultural value in the tradition of the Russian people. The *object* of this study is aphorisms and winged words with the component *woman* and lexical variants synonymous with it. The *subject* of the study is the peculiarities of the perception and interpretation of the concept of «Woman» by the authors of aphorisms— authoritative representatives of the intelligentsia. As a *result* of using the *methods* of conceptual, semantic, associative analysis in the language, the procedures of the descriptive and the translation methods, the following *conclusions* were made. Basically, the Russian language masters as aphorisms the statements of poets and writers with a negative, ironic, functionally restrictive and even demeaning view of female behavior, which is evidence of the stability of patriarchal consciousness in Russian society. As a rule, the maternal function and the external beauty of a woman are positively perceived. The results of this study may be *useful* to those who study Russian as a foreign language, and to those who engage in gender studies.

Key words: gender, «Woman» concept, Russian language, aphorism, winged word.

Статтю отримано 10.03.2020 р.